

Vzpomínky zachráněných a zachránců

Možnost zjistit a zde prezentovat podrobnější informace o záchranných akcích a zejména názory zachráněných jsou velmi omezené, protože dokumentů je poskrovnu a dodatečně se ptát na názory zachráněných je, až na vzácné výjimky, již téměř nemožné.

Pomůžeme! Podle knihy M. Fridrichové: Cena života je život

Rodiče Šlomo Gona (*1912) vlastnili v Dubně dům, živilo se obchodem a mladý Šlomo kupoval po vsích a na trzích slepice a dodával je velkoobděratelům. V roce 1939 uzavřel sňatek s Rozou (*1916).

Když nacisté zřídili v Dubně ghetto, manžele Gonovi z něj utekli a od jara do podzimu roku 1942 pracovali u velkého sedláka Doležala v Mirohošti. Když na podzim roku 1942 začali němečtí nacisté za pomoci ukrajinské policie uzavírat ghetto a Židy vraždit, Doležal je ze svého statku vykázal. Byl již mráz a hluboký sníh a manžele se vydali nazdařbůh do tři kilometry vzdálené Moldavy. Tato cesta jim trvala dvě noci.

Brzy ráno zaklepali na okno skromného domku na konci vsi směrem ke Kocandě a poprosili o jídlo a případně o úkryt. Hospodyně, Libuše Kašparová, byla doma jen s půlroční dcerkou Milenou, muž poblíž domu štípal dříví. Zbědovaným nešťastníkům dala teplou vydatnou snídani, nějaké jídlo s sebou a požádala je, aby nyní odešli a přišli až když se setmí.

Do této doby se Kašparovi rozhodli. Před rozhodnutím Kašparová manželovi nadhazovala, že Šlomu přece mnozí zde znají, vždyť kupoval slepice a Roza, že je takové drobné, velmi zbědované děvčátko. Důrazněji se přimlouvat neodvážila, ale její názor Josef vycítil. Dlouho mlčel. Nakonec jen řekl: „Pomůžeme jim. Kdybychom to neudělali, museli bychom se sami před sebou stydět“. Na půdě, nad ložnicí ihned udělal z otýpek slámy „pokojíček“, do kterého se vstupovalo z půdy. Na půdu byl zvenku přistaven žebřík, který Josef po použití vždy pokládal za rohem domku podél stěny.

Když večer za tmy Gonovi přišli, důkladně je vykoupali, převlékli, nakrmili. Jedli jako lidé! Všichni společně, ale při zatemněných oknech a zamčených dveřích. K večeři Libuše připravila bařt (ukrajinsky se jmenuje boršč, ale české hospodyňky ho upravovaly trochu jinak a dodnes vnuci a pravnucci loudí po volyňských babičkách — uvařte nám bábi bařt, ten od mámy je nějaký jiný), který Roza jedla poprvé v životě a tuto populární stravu volyňských Čechů si napoprvé velmi oblíbila. Nesměle poprosila o přídavek. Libuše ji ho s radostí nabídla a nyní věděla, kterým jídlem ji nejvíce uctí a skutečně, kvůli ní ho často pak vařila. Spát šli již na půdu do „pokojíčku“. Dostali s sebou kožich a peřiny a Libuše pro Rozu nahřála v troubě sporáku cihlu na zahřátí nohou. Josef šel s nimi na půdu si trochu před spaním popovídat či spíše pošeptat.

Za několik dnů přijel do vesnice oddíl SS a od pěti hodin ráno prováděl po celé vsi šárů. Na dvorek Kašparových přišel psovod se psem a Kašparovi začal ukazovat na půdu. Josef strnul ale duchapřítomně ukázal, že tam není žebřík. Mezitím co se gestikulací dorozumívali, zachytil pes stopu Gonových, když šli z Mirohoště sem a s psovodem běžel ze vsi ven. Německé komando SS se v obci usídlilo asi na týden. Skromnou chaloupkou Kašparových naštěstí pohrdli a ubytovali se ve výstavnějších domech.

Josef si vzal z tohoto případu ponaučení a z ložnice udělal na půdu, přímo do rohu „pokojíčku“ dobře zamaskovaný otvor, kterým se mohlo nejen nahoru podávat jídlo ale také sestupovat a vystupovat. Nyní téměř vždy večeřeli společně a prožívali večery jako lidé. Roza se rychle zotavovala a Šloma plně uplatňoval svoji optimistickou a žertovnou povahu. Gonovi mohli chodit za tmy na procházku. Žebřík od půdy byl odnesen do stodoly.

Dosud o Gonových nikdo jiný nevěděl. V lednu 1943 se ke Kašparovým vrátila Josefova příbuzná Anna Janečková, která byla v sousední vsi na práci a dočasně tam bydlela. U Kašparových ale bydlela trvale a své tajemství jí prozradit museli. Byla to ale spolehlivá žena a v těžkých dobách,

kteře přišly později, byly si obě ženy, Libuše a Anna, navzájem velkou oporou. Zanedlouho, vlivem okolností museli zasvětit do tajemství také manželku starosty „tetičku Černohorskou“ a její dceru asi dvacetiletou Emilku. „Tetička“ dceři především důrazně připomenula, že „nyní máme svoje a jejich životy ve svých rukou“. Slíbila, že jakmile bude hrozit nacistická šůra, o čemž manžel jako starosta předem ví, že jim to Emilka přijde sdělit. Bude to méně nápadné, než kdyby přes celou obec šla „paní starostova“.

V červenci 1943, kdy nacisté vyvraždili obyvatele a vypálili Malín, pochytili na Moldavě a v okolí čtrnáct lidí a vedli je na hřbitov se zjevným úmyslem je zastřelit. „Trestnou“ akci osobně řídil landvirt a v této době byl právě u starosty. Starosta se začal za zatčené přimlouvat a zejména za dva hochy z rodiny Mackových. Landvirt jel na hřbitov, tyto dva hochy nechal z řady vystoupit, ale zbývajících dvanáct nechal zastřelit a mezi nimi Antonii Neradovou (*1900), kterou trestné komando sebralo na jejich dvoře, když vynášela ven peřiny k vyvětrání.

Rodinu Kašparových čekala další hrůza. Na Moldavu Němci nasadili nějakého Maďara, násilníka a ochmelku, který ve vsi a okolí terorizoval obyvatele. Např. na Kocandě, části Mirohoště, jako psa zastřelil bez příčiny babičku Technikovou. Nyní, v září 1943, přišel opilý ke Kašparovým a pod pistolí odvedl Josefa, že ho zastřelí protože schovávají Židy. Za několik dlouhých minut uslyšela Libuše ránu z pistole a přes utěšování Anny byla přesvědčena že muž není mezi živými. Přišel až druhý den ráno a řekl, jak to bylo. Maďarovi vyrazil pistoli z ruky, pistole vystřelila, Maďar upadl a Josef utekl. Byl přesvědčen, že Maďar na něj číhá někde u jejich domu, proto se nevracel. Ovšem za tu probdělou noc se Libuši, ve čtyřiceti třech letech, objevil pramínek šedých vlasů! V lednu 1944 našli lidé Maďara na Kocandě mrtvého s rozbitou lebkou.

Koncem září 1943 přišla k Libuši sousedka Emilie Holštajnová a svěřila se jí, že od ledna 1943 se u nich skrývají Jacof a Motl Krupovi z Varkovič (v Přehledu ... případ č.6) ale dále je skrývat nemohou, protože u nich chtějí ubytovat raněné Němce jako rekonvalescenty. Poprosila o pomoc. Josef zvážil, že před blížící se frontou je beztak třeba udělat podzemní úkryt pro Gonovy. Proto s pomocí Gona a obou Krupových ve stodole podstatně rozšířili stávající sklep. Vystlali ho slámou a senem, dali do něj kvašené zelí, mrkev, řepu, něco cukru a dokonce švestkový mač. Větrání bylo zajištěno, ale pro osvětlení byla jen lucerna s trochou petroleje. Koncem října byl kryt hotov a hoši Krupovy se do něj přestěhovali. Fronta se blížila a tak kolem 10. listopadu se do krytu přestěhovali také Gonovi. Samozřejmě, že podle možností a situace byli v průběhu dne ve stodole nebo ve světnici u Kašparových. Poklop do sklepa byl na mlatě a zamaskovali ho hromadou slámy, kterou Josef, proti vyčenichání psy, hojně pokropil dezinfekčním roztokem, který dostal od zvěrolékaře pro léčení zaníceného paznehtu jejich krávy.

Tak prožili zbytek roku 1943 a hoši Krupovi někdy v průběhu ledna 1944 odešli. Fronta se blížila a kolem 10. února 1944 se stala pohroma - do stodoly vjel obrovský německý tank, zastavil se těsně před hromadou slámy maskující kryt a zůstal zde až do 3. března 1944. Téměř po dobu tří týdnů a Gonovi byli v krytu!

Když tank odjel, manžele Kašparovi šli ihned do stodoly vyprostit Gonovy z krytu. Obávali se, zda jsou vůbec živi. Odstranili z vchodu slámu, kterou tankisté používali jako záchod a Josef vešel se světlem do krytu. Gonovi nemohli vstát, sotva mluvili jen šeptali, jejich oblečení bylo celé ve výkalech, zarostlí, neviděli, zchromli, byli plni zhnisaných ran a škrábanců od vší, Roza opět jako kostlivec s rozčuchanými vlasy, z očí ji tekla hněs. Holštejnová přinesla pytlík „po tom posledním němčourovi“ s antiseptickým práškem a sušený heřmánek. Oba několikrát vykoupali, převlékli, ošetřili, Rozu uložili do postele a Josef Šlomu oholil. Za několik dnů Šlomo pookřál natolik, že zase měl sklon k žertům. K pobytu v krytu Josefovi řekl: „Moc slivovice letos nevypálíte, ale ten váš mač nám zachránil život. Byl stále silnější a tak užitečně otupoval mysl. Průjem nám ale nejen nezastavil, ale spíš podporoval“.

Obědvali vařené brambory. Roza ležela a Libuše ji krmila po troškách jako dítě. Při tom se jí Roza svěřila, že po tom pobytu v krytu asi nebude moci mít děti. Libuše ji potěšila: „Na naši Milenku jsme také dlouho čekali. Netrap se, čas to spraví“. Šlomo s Josefem zase měli mužský rozhovor a shodli se, že by šli bojovat každý za vlast svých předků i když ji nikdy nepoznali.

Gonovi odjeli do Rovna a Josef se rozhodl jít do československé armády. S manželkou měli jednoduchý rozhovor: „Nejsem do bojování blázen, ale asi by sis nevážila chlapa zalezlého za pecí“ řekl. Po krátké úvaze mu Libuše odpověděla: „Možná máš pravdu, na chlapa zalezlého za pecí bych já byla asi opravdu zlá“. 24. března 1944 byl Josef v Rovně zařazen do 1. roty, 2. praporu, 1. čs. samostatné brigády v SSSR. Jako první z Moldavy. Pak z Moldavy I nastoupili 34 muži a 5 děvčat. Život bez Josefa byl pro obě ženy těžký, smutný, ale nikoliv beznadějný. Anna se starala o domácnost a pečovala o Milenku a Libuše každý den s krosnou na zádech putovala do Dubna na trh.

Prodávala potraviny své i cizí, buchty, koblihy, koláče, které obě pekly. Na podzim 1944 dostala na tržišti zprávu, že Josef byl raněn a dopraven do týlové nemocnice, snad až do dalekého Baku. Po ukončení války se brzy přestěhovaly do Dubna, pronajaly si dům, měly dvě krávy (jednu dostala Anna od Černohorských), dvě prasata, drůbež. Kdyby měly zprávy o Josefovi, byly by spokojeny. V červnu 1945 u svého stánku s vejci a jahodami Libuše najednou uslyšela Šlomu s Rozou a viděla, že Roza je těhotná. Když se v listopadu synek narodil, pojmenovali ho Yossi a šťastná maminka Libuši prohlásila, že bude silný a statečný jako její muž a jako biblický Josef úspěšný a dobrý. V roce 1946 se Libuše s Annou rozhodly, že do ČSR reemigrovat nebudou. Místní sovět Libuši nabídl, aby v Dubně vedla pouliční stánek s pečivem, ovocem, sodovou vodou apod. Anna vychovávala Milenku, která šla do školy a neuměla rusky. Děti se ji posmívaly a tak Anna kromě normální péče učila Milenku česky a ukrajinsky.

Koncem února 1949 dostala Libuše ze Lvova dopis: „Váš muž Josef Vladimírovič Kašpar, narozen 7. srpna 1908 je hospitalizován v naší nemocnici.“ Ihned do Lvova jela. Josef měl průstřel plic zhojený, ale onemocněl tuberkulózou, která v tehdejší době byla na Ukrajině nevléčitelná! Libuše přes odpor lékařů si vzala muže domu v naději, že domácí strava a péče mu pomohou nemoc překonat. Šlomo mu začátkem dubna sdělil, že se rozhodl svůj dům po rodičích přepsat na Libuši a druhý den to u notáře provedli. Šlomo s Rozou Josefa často navštěvovali, vzorně o něj pečovala jak Libuše tak Anna, ale přesto 13. července 1949 nemoci podlehl.

Život šel dál. Milenka vystudovala v Rovně pedagogický institut a náhodou si začala dopisovat s Jaroslavem Konfrštem z ČSR. Přijel za ní a dohodli se na svatbě, která se konala v listopadu 1962. Stěhovala se do ČSR a doprovázel ji doslova železniční vagón s výbavou: peřiny, televizor, lednička, automatická pračka, nějaký ten nábytek, apod. Již v příštím roce učila ruštinu na střední škole a při tom dálkovým studiem na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně (nyní opět Masarykova univerzita) získala doktorát filozofie. V roce 1964 reemigrovala do ČSSR Anna Janečková a v roce 1966 Libuše Kašparová za svojí dcerou.

Šloma a Roza si založili svoji existenci v Izraeli. Kromě syna Yossiho mají dceru Tzippi a od nich šest vnoučat. Na jejich návrh byl Libuši a Josefu Kašparovým udělena památkem Yad Vashem medaile Spravedlivý mezi národy, kterou šestaosmdesátileté Libuši předal v červenci 1996 v Chrudimi, kde se jejich rod usadil, velvyslanec státu Izrael v České republice.

Podle knihy Marie Frydrychové Cena života je život. JUPOS. Ostrava 1998. Stran 124. ISBN 80-85832-15-1.

Praha v listopadu 2002